

УДК 339.5.018.6

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ В ПРОЦЕСАХ
ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ НА ТЕРИТОРІЯХ ПРИСУТНОСТІ****Гладченко А.Ю.***Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

Завданням представлено наукового дослідження є виявлення новітніх факторів впливу транснаціональних корпорацій на процеси економічної рівноваги, так як транснаціоналізація, що охоплює майже всі країни світової економіки досить сильно впливає на фази економічного циклу, сукупний попит, інфляцію та інші сфери, які регулюються національними урядами. Вище зазначений процес не тільки не координується з боку державних інституцій, але навіть на сьогодні дискуйним залишається визначення показників впливу транснаціональних корпорацій на процеси економічної рівноваги. У статті обґрунтовано, що на сьогодні країни третього світу є приймаючими економіками по відношенню до процесів транснаціоналізації, що дає змогу виокремити релевантні фактори транснаціоналізації. Також у статті автор акцентує увагу на окремих показниках впливу міжнародних корпорацій на процеси економічної рівноваги в національних економіках та не тільки з боку їх властивостей, а й описує механізм вливу на такі аспекти економічної рівноваги як сукупний попит, валютний курс та інші. Вирішення поставленого завдання дає змогу урахувати наслідки експансії міжнародних корпорацій в Україні і сформулювати превентивні заходи щодо мінімізації негативних тенденцій та сформулювати національні інструменти реагування.

Ключові слова: фактори міжнародні, корпорації, процеси, економічна, рівновага, транснаціоналізація, регулювання, інституції, показники, вплив, тенденції.

UDC 339.5.018.6

**ROLE OF TNCs IN THE ECONOMIC BALANCE IN NATIONAL
ECONOMIC****Ggladchenko A.***Dnipropetrovs'k National University named after Oles Honchar*

The task of the present research is to identify the latest factors of influence of transnational corporations on the processes of economic equilibrium, as transnationalization, which covers almost all countries of the world economy, is strong enough to affect the phase of the economic cycle, aggregate demand, inflation, and other areas regulated by national governments. The above process is coordinated not only by state institutions but even today discount is the definition of indicators of the impact of transnational corporations on the processes of economic equilibrium. The article proves that today third world countries are the host economies in relation to the

processes of TRANS nationalization, which allow to highlight relevant factors of this process. Also in the article the author focuses on certain indicators of the influence of international corporations on the processes of economic equilibrium in the national economy and not only by their properties but also describes the mechanism of effusion in these aspects of economic equilibrium as the aggregate demand, exchange rate and others. The solution of this problem allows to consider the impact the expansion of multinational corporations in Ukraine and to establish preventive measures to minimize negative trends and to form a national instruments response.

Keywords: factors of international corporations, processes, economic, balance, transnationalization, regulation, institutions, indicators, influence, trends.

Актуальність проблеми. Забезпечення економічної рівноваги основне завдання, що входить в цільову функцію кожного уряду. Проте транснаціоналізація світогосподарського простору дедалі більше унеможлиблює макроекономічне регулювання підприємницького сектору через фіскальні важелі. Транснаціональні корпорації з одного боку являються іноземними інвесторами та оподатковуються на пільгових умовах з іншого боку маючи у своєму арсеналі значну кількість інструментів від ухилення державної фіскальної політики таких як трансферні ціни, мають можливість досить автономно позиціонувати себе на територіях присутності. Це робить країни світової економіки дуже чутливими до інтересів транснаціональних корпорацій. Транснаціональні корпорації, як і будь-які інші комерційні структури, насамперед націлені на збільшення власного прибутку, і на шляху до цієї мети вони часто не беруть до уваги інтереси урядів держав, на території яких вони функціонують. Інтереси будь якого уряду лежать в області забезпечення економічного росту, підтримання і підвищення рівня життя населення, збереження і зміцнення позицій країни на світовій арені тобто досягнення економічної рівноваги. Відсутність адекватних і гнучких механізмів, що забезпечують ефективну взаємодію держави і транснаціональних корпорацій, може негативно позначитися на можливостях уряду країни досягати поставлених цілей. Враховуючи, що присутність ТНК в Україні так і в будь-якій іншій відкритій економіці, неминуче, існує нагальна потреба обґрунтувати показники впливу діяльності ТНК процеси економічної рівноваги на територіях присутності.

Аналіз останніх публікацій. Проблематиці транс націоналізації світової економіки та їх впливу на економічні процеси присвячено

достатню кількість аналітичних узагальнень вчених зокрема: Бедін С. В. [1], Геселева Н. В [2], Лук'яненко І. Г. [3], Махорт А. П. [4], Полікевич Н. І. [7]. Однак слід підкреслити, що на сьогодні відсутні публікації щодо показників впливу діяльності ТНК процеси економічної рівноваги на територіях присутності.

Цілі дослідження: виявити показники впливу діяльності ТНК процеси економічної рівноваги на територіях присутності.

Основні результати дослідження. Так першим аспектом, що характеризує новітній стан діяльності транснаціональних корпорацій в приймаючих країнах, це приплив прямих іноземних інвестицій, що в 2014 р. скоротився в світі на 8% до 1,26 трлн дол. США. Про це свідчить Доповідь з глобальним інвестиційним трендам, опублікований 29 січня 2015 р. Конференцією ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД). Загальне зниження інвестицій пояснюється крижким станом світової економіки, політичною невизначеністю і геополітичними ризиками у багатьох куточках планети. Згідно з Доповіддю, в 2014 р. інвестиційні вкладення у держави з перехідною економікою, до яких відносяться країни південно-сходу Європи і СНД, знизилися на 51% порівняно з 2013 р. і склали 45 млрд. дол. США. Відтік інвестицій з України досяг 200 млн. дол. США, в той час як обсяги інвестицій, що надійшли в Казахстан і Азербайджан, навпаки, збільшилися. У Доповіді відзначається істотне зниження обсягів прямих іноземних інвестицій в Росію: вони впали на 70%, до 19 млрд. доларів США. Іноземних інвесторів, особливо західних, стримували геополітичні конфлікти, антиросійські санкції і негативні прогнози економічного зростання. Автори зазначають, що «основні нафтові і газові компанії, що базуються в розвинених країнах, скасували інвестування в Росію або утрималися від нього. Слід відмітити, що саме різке зниження іноземних інвестицій (більш ніж на 40%), або його зміна її структури здатна підірвати сукупний попит, зменшити рівень доларизації, що в свою чергу збільшить інфляційні очікування та інші аспекти економічної рівноваги. Загалом динаміка притоку прямих іноземних інвестицій за макрорегіонами світового господарства в 1990-2014рр. представлена на рис.1.

Як видно з рисунку, по регіонах також спостерігаються цікаві тенденції. Кращими стали показники Азіатського регіону, де потік інвестицій збільшився на 15% до 492 млрд. доларів США. Найгірші

показники у світі спостерігається в Північній Америці – скорочення інвестицій на 54%. У той же час африканський показник залишився на рівні 2013 р., а обсяги залучених інвестицій в Латинську Америку скоротилися. Слід відзначити, що обсяг інвестицій, що надходять в промислово розвинені країни, зменшився на 14%. Це в основному зв'язується зі зниженням інтересу інвесторів до вкладень у США. При цьому інвестиції в ЄС за підсумками 2014 р. зросли на 13% і досягли 267 млрд. доларів США. Вперше за всю історію сукупний приплив інвестицій виявився вище країн, що розвиваються, ніж у розвинених, склавши 700 млрд. дол. США (збільшення на 4% порівняно з 2013 роком).

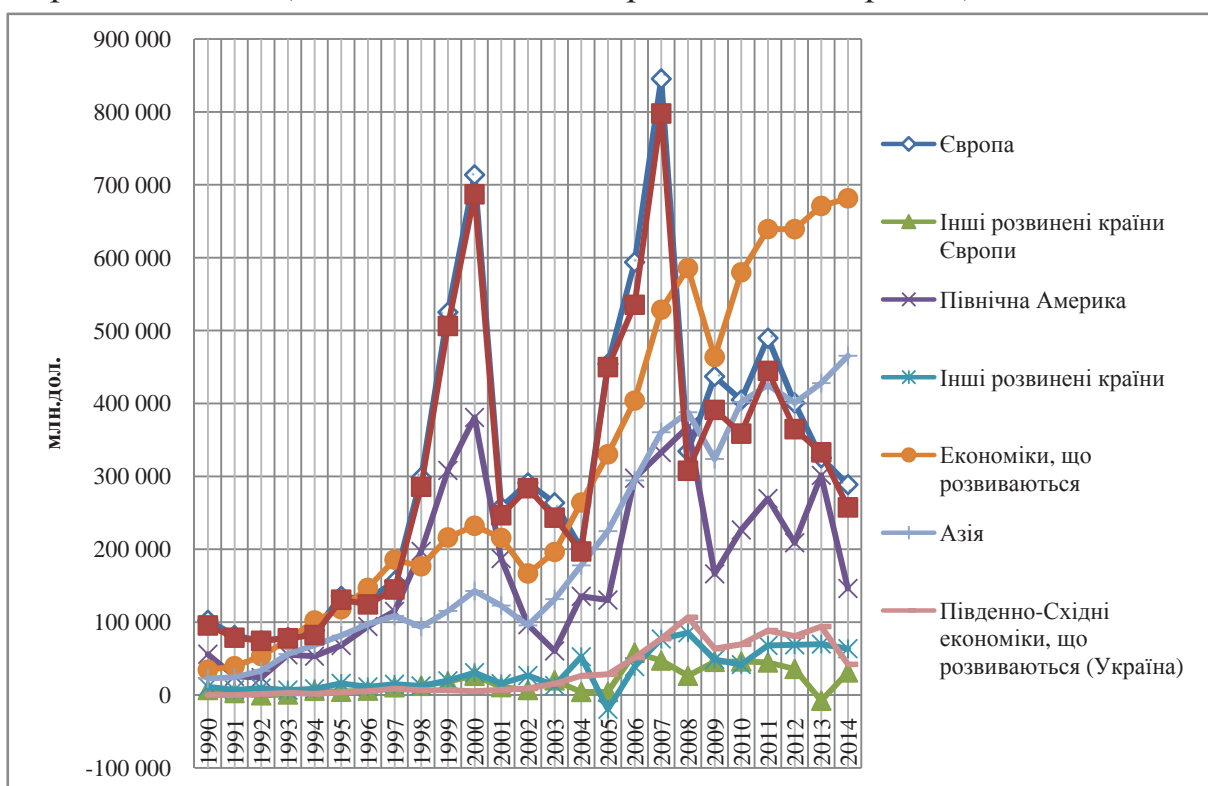

Рис. 1. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій за макрорегіонами світового господарства в 1990-2014рр.

Джерело:[9]

До кінця 2014 р. саме в цю групу країн було направлено 56% всіх світових інвестицій. Сьогодні з п'яти економічних суб'єктів з найбільшим припливом прямих іноземних інвестицій чотири мають статус країн, що розвиваються. Однак експерти попереджають про те, що в 2016 р. потік іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, може значно знизитися, головним чином там, де спостерігається залежність від біржових товарів та де зростання ВВП було сильно загальмовано, як це сталося в Бразилії. Лідером минулого року по залученню інвестицій став Китай, в який було вкладено 128 млрд.

доларів США. За ним пішов Гонконг із залученим капіталом в 111 млрд. доларів США. США знаходяться на третьому місці: обсяг надходжень досяг 86 млрд. доларів США. Зазначимо, що Китай фактично витіснив США з позиції лідера, яку останні утримували з 2003 року. До п'ятірки лідерів також увійшли Сінгапур і Бразилія [9].

Наступним аспектом, що на нашу думку досить детально висвітлює ситуацію щодо транснаціоналізації в розрізі саме національної приналежності і виявляє приховані товарні і фінансові потоки транснаціональних корпорацій є об'єм загального обсягу міжнародної торгівлі у поточних цінах. Так офіційні джерела свідчать, що розвинені країни перманентно демонструють найбільші обсяги міжнародної торгівлі, таким чином можна стверджувати, об'єми міжнародної торгівлі в країнах, що розвиваються та в країнах з перехідною економікою досить сильно залежать від розвинених країн і в якомусь сенсі міжнародна торгівля країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою є похідною від розвинених країн. Справа в тому, що тільки пожвавлення з боку розвинених країн дозволяє підвищувати обсяги міжнародної торгівлі з боку вище зазначених категорій країн. Така точка зору підкріплюється звітами ЮНКТАД, де увага акцентується на тому, що в умовах млявого пожвавлення багатим країнам необхідно збільшити державні витрати, підняти заробітну плату і стимулювати попит, щоб підштовхнути свою економіку і вивести її на траєкторію стабільного зростання. В 2015 році не відбулося збереження темпів зростання світової економіки на рівні попереднього року, слід відзначити, що зростання відбувалось під впливом вимушеного підвищення в розвинених країнах, а в інших категоріях країн спостерігалось зниження. Це багато в чому пов'язано з геоекономічними подіями, що трапились в 2015 році. Загалом динаміка загального обсягу міжнародної торгівлі у поточних цінах за методологією ЮНКТАД в 1948-2014рр. представлено на рис. 2.

Слід підкреслити, що на сьогодні транснаціональні корпорації мають досить чітко виражену географічну структуру, а тому для визначення впливу транснаціональних корпорацій на досягнення економічної рівноваги на територіях присутності в формі внеску країни у світову торгівлю на відміну від загально прийнятих дає змогу визначити кількісний вимір транснаціоналізації. Слід відзначити, що наступним

достатньо релевантним аспектом впливу транснаціональних корпорацій на досягнення економічної рівноваги на територіях присутності є індекс концентрації товарного експорту. Зосередження експорту на вузькому колі товарів і послуг або країн-імпортерів робить країну досить вразливою до зовнішнього міжнародного бізнес середовища.

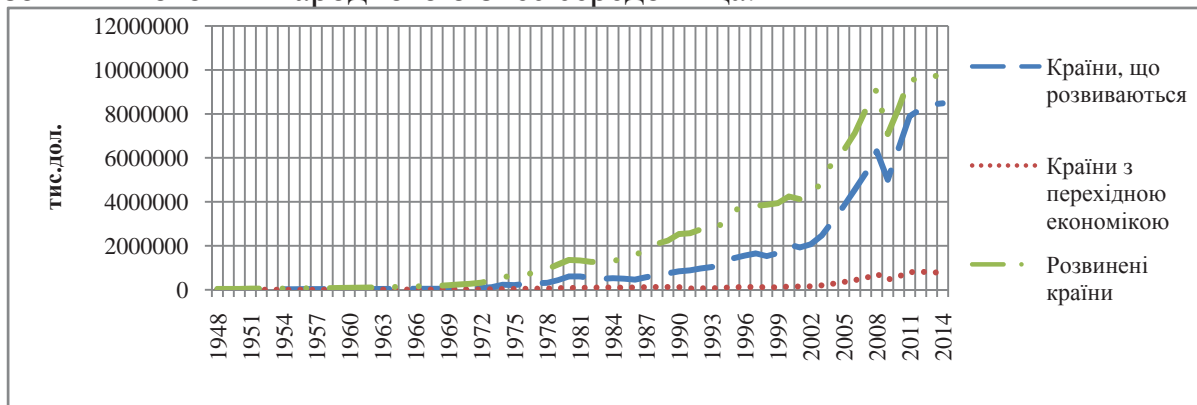

Рис. 2. Динаміка загального обсягу міжнародної торгівлі у поточних цінах за методологією ЮНКТАД в 1948-2014рр. (тис.дол.)

Джерело: [10]

Чим вище ступінь концентрації експорту, тим сильніше залежність стану торговельного балансу країни від коливань в тих секторах світової економіки, в яких зосереджений її експорт. Диверсифікація структури експорту за категоріями товарів і послуг, ринків збуту істотно знижує ступінь ризику. Найбільш висока концентрація експорту властива деяким країнам – експортерам нафти і ряду невеликих країн – експортерів основних видів сировинних товарів. Загалом динаміка індексу концентрації товарного експорту по макрорегіонах за методологією ЮНКТАД за 1995-2014рр. представлено на рис.2.

Як видно з рисунку, в промислово розвинених країнах рівень концентрації експорту зазвичай невисокий, країни з перехідною економікою мають найбільший показник концентрації експорту. Це свідчить про значну товарну спеціалізацію транснаціональних корпорацій, що присутні на цих територіях, а також про розміщення на цих територіях певних стадій виробництва. Порівняно з розвиненими країнами.

Треба відмітити, що якщо за аналізований період рівень концентрації залишився досить високим для країн з перехідною економікою, а останні 5 років підвищувався. Таким чином слід відмітити, що зростання економіки у вище зазначених країнах було не чим іншим як підвищенням виробничих процесів транснаціональних корпорацій на територіях присутності.

Рис. 3. Динаміка індексу концентрації товарного експорту по макрорегіонах за методологією ЮНКТАД за 1995-2014рр.

Джерело: [10;11]

Як наслідок, у ситуації високого рівня товарної концентрації експорту фактором, який потенційно може знизити чутливість експорту до коливань світової кон'юнктури, є спеціалізація на високотехнологічних товарах, попит на які має нижчий рівень еластичності порівняно з іншими товарами. На жаль, частка високотехнологічного експорту в загальній структурі експорту в перехідних та економіках, що розвиваються є досить низькою. В 2014 р., за оцінками Міжнародного центру торгівлі, ця частка становила 3%, тоді як для країн, що традиційно спеціалізуються на високотехнологічному експорті, цей показник є набагато вищим. Наприклад, частка високотехнологічного експорту Німеччини становить 9,9%, Сінгапуру 13,6%, Швейцарії 22,4% [10;11].

Висновок. Отже, в процесі виявлення впливу діяльності ТНК процеси економічної рівноваги на територіях присутності було обґрунтовано, що більшість країн світової економіки є приймаючими по відношенню до транснаціональних корпорацій. Також при інтенсифікації транснаціоналізації приймаючі країни демонструють або часткове погіршення стану економіки або не демонструють позитивної динаміки. Слід підкреслити, що на сьогодні вплив транс націоналізації не відстежується в багатьох країнах як на формальному рівні статистичних показників так і на рівні збору даних. Однак на нашу думку як свідчить авторський аналіз ТНК здатні вкрай швидко змінювати конфігурацію економічних процесів на територіях присутності і тому введення в офіційний моніторинг з боку національних інституцій наступних показників які здатні погіршити стан економічної рівноваги в національній економіці. По-перше, це індекс концентрації товарного експорту зниження якого може як зазначалося досить сильно впливати на кількість валютної маси та сукупного попиту. По друге, це динаміка притоку прямих іноземних

інвестицій так як в багатьох випадках ТНК користуючись факторами виробництва на територіях присутності не вкладають кошти в розвиток національної економіки тим самим паразитуючи і витісняючи національних виробників. По третє, показник загального обсягу міжнародної торгівлі у поточних цінах тому, що насамперед при експансії ТНК використовують трансферне ціноутворення і тим самим занижують справжні об'єми тим самим знижуючи ефективність фіскальних важелів і як наслідок при високих показниках транс націоналізації формують дефіцит бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бедін С. В. Зарубіжний досвід державного регулювання процесу формування енергетичного ринку [Електронний ресурс] / С. В. Бедін // Теорія та практика державного управління. - 2012. Вип. 1. - С. 397-403.
2. Геселева Н. В. Інструментарій регулювання економічного зростання на засадах макроекономічної рівноваги [Електронний ресурс] / Н. В. Геселева // Актуальні проблеми економіки. - 2013. - № 5. - С. 32-37.
3. Лук'яненко І. Г. Прогнозування наслідків економічної політики за допомогою моделі загальної рівноваги [Електронний ресурс] / І. Г. Лук'яненко, Р. Б. Семко // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 1. - С. 303-319
4. Махорт А. П. Про вплив на рівновагу в економічній системі нелінійної залежності структури споживання товарів від ціни [Електронний ресурс] / А. П. Махорт // Системні дослідження та інформаційні технології. - 2013. - № 3. - С. 30-44.
5. Міжнародний товарооборот США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bea.gov/>
6. Оценка политики энергоэффективности в странах Ближнего Востока и Северной Африки, Тунис, 15-16 марта 2015 [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.worldenergy.org/documents/jordanie_nerg_tunisia.ppt
7. Полікевич Н. І. Економічні передумови виникнення біржових енергетичних ринків [Електронний ресурс] / Н. І. Полікевич // Наука й економіка. - 2013. - Вип. 4(2). - С. 143-148.
8. Статистичний портал Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/cn_ru_relations/cn_ru_trade/
9. Department Mission Statement USA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3997.htm>
10. Statistics of UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/downloadPrompt.aspx>
11. The Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/appendix/appendix-d.html>